

Het pensioenstelsel moet op de schop

Nu de hoge beleggingsrendementen op de werknemerspensioenen zijn verdamppt, blijkt dat het pensioenstelsel onevenwichtig is. De eerste pijler onder het stelsel, de AOW-uitkering, is te laag. Tijd voor een nieuwe regie.

Door Rob Bakker.

De drie pijlers van het befaamde Nederlandse pensioenstelsel zorgen voor een betaalbaar pensioen voor alle Nederlanders. De eerste pijler, de AOW, biedt van overheidswege een waardevast minimuminkomen. De tweede pijler biedt werknemers de mogelijkheid bij pensioenfondsden een deel van hun loon te sparen voor later, zodat ze het leven waaraan ze gewend zijn kunnen voortzetten. De derde pijler is het domein van de levensverzekeraars. Zij verkopen allerlei levensverzekeringen die aansluiten op de pensioenwensen van ieder afzonderlijk.

Zo beginnen artikelen over ons pensioenstelsel. Waarna wordt verteld dat wij daarmee het beste stelsel ter wereld hebben. Maar is dat wel zo?

Het stelsel dreigt om te kiepen doordat de kredietcrisis heeft geleid tot een pensioen crisis. Ik loop de pijlers na om te zien hoe het stelsel overeind kan blijven.

Het misverstand begint bij de eerste pijler. Ons staatspensioen maakt minder dan 50 procent van het pensioenstelsel uit en dat is tamelijk laag, vergeleken met andere West-Europese landen. De AOW biedt een karig bestaansminimum.

Degenen die alleen van de het staatspensioen moeten rondkomen, moeten hun neus boven water zien te houden

met kortingpasjes, huursubsidie, extra AWBZ-bijdragen, gemeentelijke steun, jaarlijkse douceurtjes van het rijk en bijspringende familie.

Bovendien meent de politiek dat de AOW te duur wordt. De premies worden betaald via een 'omslagstelsel': degenen die nu werken, betalen voor de uitkering van degenen die nu 65-plus zijn. Door de vergrijzing drukken hoge kosten op een naar verhouding kleine beroepsgeschikte bevolking.

In werkelijkheid hoeft dat geen probleem te zijn. De AOW is het meest gewaardeerde en efficiëntste deel van onze sociale zekerheid. De uitkering verdient daarom een zo groot mogelijk draagvlak in de vorm van financiering uit de belastingpot. Dan betalen alle belastingbetalers mee, dus ook de rijkere pensionado's.

Een kleine stap in die richting is gezet met de invoering van de 'Bosbelasting'. Maar de invoeringstermijn loopt tot 2030. De AOW blijft daarmee voorlopig op het huidige, lage niveau.

Voor de tweede pijler geldt het omgekeerde: is de AOW te laag, het beloofde werknemerspensioen is juist te hoog. Het kan niet worden waargemaakt met pure kapitaaldekking, ondanks de enorme spaarpot van ruim anderhalf maal het nationaal inkomen.

Onderzoekscentrum Netspar en De Nederlandsche Bank (DNB) hebben genadeloos aangetoond dat voor waarde-
vaste pensioenen een nog grotere spaar-
pot nodig is. Dat kost economische
groei en leidt tot enorme pensioen
risico's, waarover straks meer.

In een individualiserende samenleving
met steeds meer losse dienstverbanden
mag worden verwacht dat het aandeel
van de derde pijler van het stelsel gaat
groeien.

Het is maatschappelijk gewenst dat ver-
zekeraars, als risicokenners en -dragers
bij uitstek, hun inhoudelijke expertise
nu eens echt gaan richten op recht-toe-
recht-aanpensioenen zonder fratsen, en
op productvernieuwing, zoals pensioen-
uitkeringen 'in natura' (wonen, vervoer)
en pensioen in combinatie met zorgver-
lening.

Verzekeraars hebben in deze recessie
een sterk argument. Zij bieden uitke-
ringsgaranties. Kom daar op dit moment
eens om bij pensioenfondsen.

Die garanties zijn ondanks de krediet-
crisis goudgerand. Levensverzekeraars
moeten zich houden aan de strenge
Europese verzekeringsregelgeving.
Ook bestaat er een opvangregeling: een
verzekeraar in problemen kan worden
opgevangen met extra solvabiliteit. Ver-
der krijgen verzekeraars desgewenst
staatssteun, zoals bij Aegon, ING, SNS
Reaal en Achmea het geval is.

Al die zekerheden hebben pensioen-
fondsen niet. Het financiële toezicht
door DNB staat pensioenfondsen veel
manoeuvrerruimte toe.

Een eigen opvangregeling in de vorm
van een pensioenbeschermingsfonds is
er niet. Verder is de politiek niet van

zins de helpende hand uit te steken naar
pensioenfondsen. Daar gaan de sociale
partners toch over?

Binnen het stelsel blijkt het aandeel van
de eerste en de derde pijler kleiner ge-
worden en het aandeel van de tweede
pijler groter. Het stelsel raakt uit balans.
Waarom is die tweede pijler dan zo
groot geworden? Wat zijn de risico's
van de enorme pensioenbesparingen in
de tweede pijler?

De tweede pijler kon zo groot worden,
doordat niemand het pensioenstelsel als
geheel coördineert. Het stelsel kent geen
raad van bestuur en van een regierol
door de overheid is ook geen sprake.
De ministeries van Financiën en van So-
ciale Zaken en Werkgelegenheid gaan
allebei over het pensioenstelsel.

SZW richt zich vooral op de uitkeringen
en beziet het werknemerspensioen van-
uit een arbeidsvoorwaardelijke invalshoek.
Pensioen is immers uitgesteld
loon.

Financiën kijkt naar de economische,
fiscale en financieel-technische voor-
waarden. Daarmee komt dit ministerie
als eerste in beeld voor een regierol,
maar het maakt daarvan onvoldoende
werk.

Vanwege dit gebrek aan sturing is het
omslaggefinancierde deel van het pensi-
oenstelsel, de AOW, te klein geworden.
Minder omslagfinanciering is prettig
voor overheid en werkgevers, want het
betekent lagere arbeidskosten en sociale
premies. Maar de prijs is een minder
waardevast pensioen.

Beide partijen hadden er kennelijk be-
lang bij te geloven in een free lunch:
hoge beleggingsrendementen op de

spaarpot van de werknemerspensioenen zouden toch ook wel waardevastheid kunnen geven?

Een belangrijk risico van een grote spaarpot is dat je veel kunt verliezen. Dat is door de kredietcrisis dan ook gebeurd.

Een nog groter risico is dat pensioenfondsen vanwege hun gigantische vermogens aantrekkelijk zijn geworden voor financial engineers. Innovatief beleggen, is toch in het belang van de pensioendeelnemers?

Het is belangrijk te beseffen dat daarmee het aanzien van de pensioenfondsector verandert: wat een degelijke, saaie sector was, wordt nu een geliefde habitat voor snelle jongens en beleggingsspecialisten.

Hoogleraar Harrie Verbon is een van de weinigen die heeft gewezen op de huidige onevenwichtigheden in het pensioenstelsel (Forum, 9 februari). Hij vindt dat er meer omslagfinanciering moet komen en dat we minder vertrouwen moeten hebben in beleggingsopbrengsten als financieringsbron voor de oude dag.

Concreet betekent dit een hogere AOW en een lager werknemerspensioen. Het ABP, de belangrijkste vertegenwoordiger van de tweede pijler, reageert daarop gepikeerd: 'Dat de financiële positie van pensioenfondsen als gevolg van de kredietcrisis is verslechterd, is een gegeven, maar het is een probleem binnen de tweede pijler van het pensioenengebouw.'

Het is een te respecteren standpunt dat de problemen binnen de eigen pijler

moeten worden opgelost. Maar de keerzijde is dat de regie over het gehele pensioenstelsel buiten beeld blijft.

Willen we ons pensioenstelsel weer in evenwicht krijgen, dan moeten we twee basisvragen beantwoorden.

Hoe kunnen we ervoor zorgen dat het stelsel vertrouwen blijft genieten van alle belanghebbenden?

En hoe kunnen we bewerkstelligen dat het stelsel de koopkracht op peil houdt?

Essentieel voor vertrouwen is dat de opgebouwde pensioenrechten veilig zijn. Het is daarom zo belangrijk dat DNB die rechten streng bewaakt. Bij veel pensioenfondsen zijn er nu tekorten.

Fondsen krijgen van de wetgever drie jaar om orde op zaken te stellen. Sociale partners willen een herstelperiode van vijf jaar. Maar de herstelperiode verlengen is riskant, want niemand weet hoe lang de pensioen crisis duurt.

Beter is het om bij de berekening van een tekort niet de lage actuele dagrente te gebruiken, maar een gemiddeld rentepercentage over minstens tien jaar. Pensioenen zijn immers langetermijnwerk. De (boekhoudkundige) tekorten bij veel pensioenfondsen zullen daardoor lager uitvallen. De dekkingsgraden zullen een realistischer beeld geven.

Als korten op de pensioenen onvermijdelijk blijkt, zullen de deelnemers van een pensioenfonds daarbij een belangrijke stem moeten hebben. Zij moeten aangeven welk deel van het salaris als extra pensioenpremie gebruikt kan worden voor tekortvermindering.

Zo worden de waardevolle elementen van de tweede pijler – collectiviteit en

solidariteit – concreet ingezet als het erop aan komt. Raadpleging van deelnemers is een plicht voor elk pensioenfondsbestuur.

Harde koopkrachtbescherming voor pensioengerechtigden is een overheids-taak. Die kan de overheid op twee manieren vervullen.

Zij kan ervoor zorgen dat pensioenfondsen beleggen in overheidsleningen die een vergoeding bieden voor inflatie (indexleningen).

Beter is het de AOW te verhogen en het aandeel van het werknemerspensioen terug te brengen. Meer omslagfinanciering dus, en minder vertrouwen in beleggingsrendement.

Zo'n verschuiving van de tweede naar de eerste pijler is goed uitvoerbaar. Door verhoging van de AOW gaat ook de franchise omhoog, waardoor het aandeel van de tweede pijler in het pensioenstelsel navenant kleiner wordt. Dat vraagt om de inzet van fiscale instrumenten. Een taak voor Financiën dus, dat daarmee ook de regie kan nemen over het pensioenstelsel.

Copyright: Bakker, Rob

Rob Bakker is zelfstandig adviseur pensioenuitvoering, voorzitter van enkele ondernemingspensioenfondsen en geassocieerd met Andersson Elffers Felix.

Overdruk, met welwillende toestemming van de auteur:

Platform AOW Omhoog!
Baden Powellweg 20A
1069 KW Amsterdam

www.aowomhoog.nl

De website van drs. Rob C.L. Bakker, Rba-advies, pensioenuitvoering en -organisatie, is op internet te vinden onder de naam www.rba-advies.nl.

Daar staat ook het artikel

in de originele opmaak: [www.rba-advies.nl/media/VK_Pensioenstelsel moet op de schop.pdf](http://www.rba-advies.nl/media/VK_Pensioenstelsel_moet_op_de_schop.pdf).

Ter aanvulling op het bovenstaande:

- Andersson Elffers Felix is een organisatieadviesbureau te Utrecht (www.aef.nl).
- Drs. Bakker is bedrijfseconoom, en was eerder o.a. werkzaam als onderzoeker bij het Centraal Plan Bureau, hoofd sector Research van Nationale-Nederlanden, directeur marktpartners van onderzoekscentrum Netspar, en directeur Onderzoek & Advies van de Pensioen- & Verzekeringskamer (nu: De Nederlandsche Bank).
- De aangehaalde prof. dr. H.A.A. (Harrie) Verbon is hoogleraar Openbare Financiën en Sociale Zekerheid aan de Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen van de Universiteit van Tilburg. Het genoemde artikel in de rubriek FORUM van de Volkskrant van 9 febr. 2009, "Verhoging AOW-leeftijd is zinloos, duur en oneerlijk" is te lezen op: <http://feweb.uvt.nl/pdf/VerbonVkr9feb09.pdf>.